

Fodor László

Maurice Debesse

(1903–1998)

Maurice Debesse nemcsak Franciaországban, hanem nemzetközi viszonylatban is jól ismert pedagógus és pszichológus. Előbb történelem-földrajz szakon tanári diplomát szerez, majd filozófiai és pszichológiai stúdiumokat végez. Intellektuális fejlődésére erőteljesen hatottak Montaigne, Descartes és Rousseau, valamint az *Új nevelés* reformpedagógiai irányzatának képviselői. 1937-ben két doktori tézist is megvéd a serdülők identitáskriszisére és a serdülők megismerésére vonatkozó témákban a párizsi Sorbonne egyetemen (és ezennel – többek között – bevezeti az úgynevezett serdülőkori válság izgalmas fogalmát). 1945 és 1956 között a strasbourgi egyetem tanára, ahol neveléslélektant ad elő. 1957-ben Debesse a Sorbonne neveléstudományi tanszékére kerül, de párhuzamosan az École Normale Supérieure de l'Enseignement Technique-en is oktat, egészen 1973-ig. Itt mindenekelőtt pszichológiát és neveléstörténetet ad elő. Oktatási tevékenységével párhuzamosan értékes eredményeket produkáló tudományos kutatásokat bonyolít le.

Debesse tudományos evolúcióját az egyéni fejlődés pszichológiai aspektusaira irányuló intenzív érdeklődése határozta meg. Mindazok a megfontolások, amelyeket a pszichológiában, mindenekelőtt a gyermeklélektanban kidolgozott, innovatívnak, eredetinek és értékesnek minősíthetők. Úgy vélte, hogy a gyermekkori fejlődés pszichológiai megértéséhez nemcsak a genetikus, hanem a funkcionális és a differenciális megközelítésre is szükség van (jóllehet ő a nevelésre vonatkozóan a genetikus koncepció iránt kötelezte el magát). Meggyőződéssel hitte, hogy a gyermekre vonatkozó pszichológiai ismereteket folyamatosan gazdagítani kell, a gyermekfelfogást és a gyermekekről alkotott képet pedig permanens módon építeni kell. Ugyanakkor azt is hirdette, hogy a gyermeki fejlődésnek mindig újabb és újabb aspektusait kell feltárni és tisztázni. Azt lehet mondani, hogy Debesse számára a gyermeklélektan tulajdonképpen a gyermeki fejlődés történeti folyamatát jelentette. E folyamatban feltárt tényeket pedig az egyének szintjén a legsikeresebben a gyakorló pedagógusok segítségével az oktatási-nevelési folyamatban lehetett ellenőrizni. Ezzel függ össze, hogy egész munkásságával Debesse annak a szükségletnek tett eleget, amely a pszichológiai megfontolásoknak, elveknek és törvényszerűségeknek a nevelési-oktatási folyamatokban történő sikeres alkalmazására vonatkozott. Ebben az orientációban elévülhetetlen érdemeket

szerzett éppen azokkal a pszichológiai kutatásaival, amelyekben elsődlegességet szánt a pedagógiai szempontoknak, illetve a nevelésre és oktatásra való fókuszálásnak. Munkái révén Debesse-ben egy olyan pszichológus szakembert ismerhettünk meg, aki arról tett tanúbizonyságot, hogy igencsak közel áll a pedagógiához, a pedagógiai folyamatokhoz, illetve a nevelési-oktatási gyakorlatához. Ami véleményünk szerint e téren kivételesen fontos és kiemelendő, az mindenekelőtt arra vonatkozik, hogy Debesse fejlődépszichológiai megfontolásai pedagógiai síkban, a tevékenységek optimalizálásának viszonylatában hasznosíthatóknak, sikeresen alkalmazhatóknak bizonyultak.

Debesse ugyanakkor arra is fokozottan törekedett, hogy a nevelőket, a gyakorló pedagógusokat érdekeltébbé és érzékenyebbé tegye a pszichikus fejlődés individuális elemeinek, illetőleg a gyermekek egyéni lelki sajátosságainak, a pedagógiai gyakorlatban szem előtt tartandó fontos életkori és egyéni tulajdonságaiknak vonatkozásában. Mindazzal, amit a pszichológiában a pedagógia megsegítésének szándékával tett, Debesse minden bizonnyal örökre felzárkózott a hírneves XX. századi francia pedagógusok és pszichológusok – többek között Piéron, Wallon, Freinet, Cousinet, Claparède, Zazzo nevével fémjelzett – soraiba.

Debesse-ről azt is tudni kell, hogy rendszeresen bírálta kora tradicionalista passzív és túlzottan intellektualista nevelését, voltaképpen az egész francia nevelésügy merev, gyermekközpontúnak egyáltalán nem nevezhető jellegét. Inkább járható útnak vélte a Claparède-féle funkcionális nevelést, hatékonyabbnak tekintette a Cousinet nevéhez fűződő kiscsoportos szabad foglalkozásokra alapuló módszert.

Kétségtelen, hogy Debesse-nek a mindennapi pedagógiai gyakorlat iránti érdeklődése áll a „*Les étapes de l'éducation*” (Paris, PUF, 1952) című, viszonylag rövid lélegzetű, de roppant elmélyült elemzéseket tartalmazó munkájának hátterében. Ebben részletekre kitekintően kifejti szilárd pszichológiai tényeken álló, személyes oktatói munkájából és fejlődés-lélektani kutató tevékenységéből származó, a nevelési szakaszok gondolatára alapuló nevelésmélettét. A munka román fordítása *Etapele educației* címmel 1981-ben jelent meg (EDP, București). A könyv hat fejezetre tagolódik: 1. A genetikus nevelés; 2. A bölcsőde kora (0–3 év között), 3. A kis faun kora (3–7 év között), 4. Iskoláskor (6/7–13/14 év között), 5. A serdülőkor nyugtalanságai (12–16 év között), 6. A fiatal lelkesedés kora (16–20 év között). Debesse abból indul ki, hogy a gyermek növekedése születésétől kezdődően egészen az érett felnőtt korig egymást láncszemszerűen követő és koherens (fejlődési) szakaszokban valósul meg, amelyek egy és ugyanazon elbeszélés elkülönülő fejezeteihez hasonlítanak. Az első fejezetben a szerző a genetikus nevelés fogalmát fejti ki. A többi fejezet voltaképpen az

ember első 20 életévének öt alapvető fejlődési szakaszát mutatja be. Jóllehet a nevelés folyamatának szakaszos megközelítése akár a nevelés problematikáját is érintő ókori görög filozófusokig visszavezethető, Debesse azonban arra törekedett, hogy az egész nevelési rendszert a szakaszok fogalmára alapozza, illetve hogy a nevelés módját a szakaszok jellegének megfeleltesse. Abból az elgondolásból indult ki, hogy a nevelési tevékenységet mindig a nevelt életkorának függvényében kell végezni. Kutatási eredményeinek alapján e munkájában annak adott hangot, hogy az oktatási-nevelési tevékenységeket a lelki fejlődés alapvető szakaszaival szükséges összhangba hozni. Csakis ekképp lehet minden egyes fejlődési szakasz vonulatában a legoptimálisabb oktatási formákat és módokat megtalálni. Munkájában azt hangsúlyozza, hogy a gyermekek fejlődésük minden szakaszában elérhetnek egy bizonyos dinamikus egyensúlyi állapotot, egy viszonylagos stabilitást, voltaképpen egy ideiglenes szerveződési érettséget, a lelki struktúra viszonylatában egyfajta tökéletességet. A pedagógusok feladata az adott életkorú, illetve meghatározott fejlődési szakaszban lévő gyermekeket bátorítani és segíteni ennek a tökéletes szituációnak az elérésére. Ehhez a pedagógusnak szükségszerűen ismernie kell a fejlődési szakaszok természetét és jellegzetességeit. Ma is helytálló az a Debesse-i gondolat, miszerint nem lehet sikeres pedagógus az, aki nem ismeri behatóan a gyermekeket. Az is igaz azonban, hogy a gyermekek ismerete nem elégséges feltétel a hatékony nevelői munkához, a tudományos, erkölcsi és kulturális értékek hatékony átörökítéséhez. Arra is szükség van, hogy a különböző fejlődési szakaszokban lévő, eltérő fundamentális aktivitási módokra ráhangolódott gyermek nevelésében a pedagógus támaszkodjon erős pszichológiai, biológiai és szociológiai tényelemekre. Debesse tökéletesen bebizonyította, hogy a megfelelő felnőttkori neveltségi-fejlettségi szint elérésének érdekében minden egyes gyermek- és ifjúkori fejlődési szakaszban ezt kell tenni (hisz nem lehet szakaszokat kihagyni vagy átugrani, esetleg egy-egy szakaszra jellemző képződmények kialakításáról lemondani). A Debesse-féle felfogás szerint, voltaképpen a nevelési szakaszok elméletének alapján, a nevelés végső eredménye a különböző szakaszokban elért fejlemények összegződése, ma azt mondanánk, hogy szerves integrálódása. Nem lesz megfelelő a végső eredmény, ha a gyermek nevelése valamely szakaszban megszakad, ha a szakaszra jellemző képződmények a maguk teljességében történő kibontakozását valamilyen tényezők zavarják, ha a pedagógus ráhatásai és elvárásai nincsenek összhangban a fejlődési szakasz pszichológiai ismerveivel, vagy ha a korábbi szakaszok síkján valamely struktúra vagy funkció kifejlődése elmarad a normális mértékektől.

Debesse fontosabb művei közül még megemlíthjük az 1936-os kiadású *La crise d'originalité juvénile* (Paris, Alcan), az 1943-ban kiadott *L'adolescence* (Paris, PUF) és az 1956-ban napvilágot látott *La psychologie de l'enfant de la naissance à l'adolescence* (Paris, Bourrellier) című munkákat. Ez utóbbi román nyelvű fordításban is megjelent 1970-ben *Psihologia copilului de la naștere la adolescență* címmel (Bururești, EDP).

Végezetül megállapítható, hogy Maurice Debesse a fejlődéslelektan terén végzett kutatásaival, tulajdonképpen egész munkásságával egyrészt elsődlegesen a nevelési folyamatok esetlegességét csökkentette, illetőleg szakszerűbbé tételét és megújítását ösztönözte, másrészt pedig a pedagógusok pszichológiai műveltségének kivételes fontosságát hangsúlyozta. Meggyőződéssel vallotta, hogy a nevelés roppant bonyolult kérdéseinek megoldása mindenekelőtt pszichológiai utakat kér, de azokon túl alapvetően pluridiszciplináris megközelítéseket és komparatív vizsgálódásokat is igényel. Sőt mi több, a személyiség fejlődésének pszichoanalitikus és szociológiai elemeinek figyelembevételét is megköveteli. Ma is helytálló Debesse-nek az a (szakaszossági elmélet pszichológiai alapjain nyugvó) megfontolása, miszerint a nevelés voltaképpen nem formál egyéneket, hanem csak segíti azokat abban, hogy önmagukat megalkossák. E segítségnek azonban, mint ahogyan a nevelő-nevelt viszonyban is, az öt szakasz során, a szakaszok jellegzetes pszichológiai profiljának megfelelően változnia, illetve alkalmazkodnia kell.